

Asia: VN/35482/2024

Utlåtandebegäran om regeringens proposition till riksdagen med förslag till Ålands självstyrelselag

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Utlåtande om ett förslag till ny självstyrelselag för Åland

Med anledning av att justitieministeriet berett Tehys fackavdelning på Åland r.f. tillfälle att inkomma med ett yttrande vill vi tacka för möjligheten och framföra följande:

“Landskapet Åland” ersätts med “Åland”

De landskap som avses i rikets lagstiftning har en annan offentlighetsrättslig bakgrund och ställning än den självstyrelse som tillkommer landskapet Åland. Eftersom landskapsindelningen inte längre i terminologiskt eller sakligt avseende har någon betydelse för Ålands självstyrelse eller dess territorium, föreslås det att benämningen ”landskapet Åland” inte används i självstyrelselagen. I lagförslaget används därför kort och gott ”Åland”.

Tehys fackavdelning på Åland ser positivt på att ordet “landskap” undviks i självstyrelserevisionen. De åländska kollektivavtalen uppfattas ofta i riket som lokala avtal, eftersom kollektivavtal på landskapsnivå lätt likställs med exempelvis de kollektivavtal och lokala avtal som tillämpas i välfärdsområdena.

2§ Svenska som samhällsbärande språk

Tehys fackavdelning på Åland r.f. ser positivt på att de internationella garantierna för bevarandet av Åland som ett svenskspråkigt område förankras i modern lagstiftning. I 2 § 2 mom. föreslås att det ska vara både Finlands och Ålands gemensamma ansvar att det svenska språket på Åland bevaras och är livskraftigt.

I lagförslagets 16 § 2 mom. och 25 § 2 punkt föreslås uttryckliga bestämmelser om lagtingets möjligheter att lagstifta om språkliga rättigheter och skyldigheter inom rättsområden som hör till lagtingets lagstiftningsbehörighet. Vidare i förslagets 87 § säkerställs den åländska befolkningens möjligheter att på svenska ta del av statliga myndigheters digitala tjänster.

I lagförslagets 97 § föreslås att den som anställs för arbete på Åland, eller vars arbetsvillkor ändras, ska ha rätt att få information på svenska om de centrala villkoren i arbetet. Förslaget stöder att svenska faktiskt fungerar som arbets- och samhällsspråk på Åland, även när stora nationella eller internationella företag etablerar sig. När arbetsbeskrivningen ges på svenska blir det lättare för personalen att förstå sina rättigheter och skyldigheter, vilket stärker rättssäkerheten i anställningen.

Övertagande av behörighet för offentligt anställda arbetstagares arbetsvillkor

I lagförslagets 28 § räknas sådana rättsområden upp som efter att nya självstyrelselagen träder i kraft fortfarande enligt 26 § i lagen hör till riksdagens lagstiftningsbehörighet, men som kan överföras på lagtinget i ett förenklat förfarande. Med förenklat förfarande menas vanlig lagstiftningsordning i riksdagen och med lagtingets bifall. Av dessa är punkt 5, arbetsavtal med de undantag som beträffande läroavtal följer av 25 § 25 punkten och samarbete i företag av särskilt intresse för Tehy Åland.

I nu gällande självstyrelselag, som trädde i kraft den 1 januari 1993, skedde en överföring av lagstiftningsbehörighet från Åland till riket för arbetsavtal. Idag kan Åland endast lagstifta om tjänsteförhållanden, inte arbetsavtalsförhållanden. Som en indirekt följd av att lagstiftningsbehörigheten övergick från Åland till riket är en stor del (ca 84 procent) av självstyrelsemyndigheternas personal idag anställd i tjänsteförhållande. Till exempel hela vårdpersonalen på Ålands hälso- och sjukvård har tjänsteförhållanden.

Ålands regering anser att det ur ett självstyrelseperspektiv är otillfredsställande att Åland saknar lagstiftningsbehörighet för en del av personalen inom offentlig sektor, de som är anställda i arbetsavtalsförhållande. Även ur ett arbetsgivarperspektiv ses situationen som otillfredsställande då personalen inom den offentliga sektorn omfattas av olika regelverk. Enligt Ålands regering är det även otillfredsställande att behörigheten kring kollektivavtal omfattar endast tjänstekollektivavtal.

En förändring av lagstiftningsbehörigheten vad gäller de privaträttsligt anställda utanför offentlig sektor på Åland skulle inte beröras av förslaget om överföring av behörigheten till Åland.

Tehys fackavdelning på Åland r.f. ställer sig positiv till att Åland får behörighet för offentligt anställda arbetstagares arbetsvillkor. Åland har framfört att gränsdragningen mellan arbetarskydd och bestämmelser om tjänsteförhållanden har fungerat bra i den praktiska tillämpningen och att det inte

råder någon som helst rättslig osäkerhet idag. Tehy har varit avtalspart i tjänstekollektivavtalet med landskapsregeringen sedan 2003 och instämmer i landskapsregeringens syn på arbetarskyddet.

Vi vill dock påpeka att möjligheten att förhandla om arbetskollektivavtal i sig kräver inte någon ändring av lagen om kollektivavtal. Landskapsregeringen kan redan nu som arbetsgivarpart ingå arbetskollektivavtal, precis som den finska staten ingår tjänste- och arbetskollektivavtal med sina anställda. Nuvarande lagstiftning utgör inte heller något hinder för kommunala avtalsparter på Åland ingår ett tjänste- och arbetskollektivavtal för kommunsektorn.

Tehys fackavdelning på Åland anser att det är viktigt att landskapsregeringen har en uttalad vision om vilka mål man vill uppnå med lagstiftningsbehörighet innan det sker en överföring av arbetsrättslig lagstiftningsmakt. Att inte spela med öppna kort väcker oro bland landskapets personal.

Som rikets ministerier har påpekat finns det viktiga intressen som hänför sig till arbetsrätten som lagstiftningsområde – likabehandling, säkerställande av trepartsaspekten och bestämmelsernas tvingande natur till fördel för den svagaste parten. Dessa principer får inte hamna i strid med målsättningen att fritt kunna forma den offentliga förvaltningen och myndigheterna på Åland utgående från det åländska samhällets behov och förutsättningar.

Arbets- och näringsministeriet har i sitt yttrande ansett att om det på Åland uppstår kriterier för anställningsförhållande som avviker från arbetsavtalslagen kan detta i sin tur påverka tillämpningen av arbetarskyddslagen och de förordningar som utfärdats med stöd av lagen. Å andra sidan har Ålandsdelegationen (13.4.2022, nr 18/22) bedömt att de uppgifter som ankommer på arbetarskyddsmyndigheten i anslutning till diskrimineringslagstiftningen utgör riksbehörighet också till den del de gäller landskapets och kommunernas förvaltning.

Tehys fackavdelning på Åland anser att om det finns en risk för en situation där tillämpningen av arbetarskyddslagstiftningen kopplas till en lagtingslag som arbetarskyddsmyndigheten inte har tillsynsbefogenhet över, bör problemen utan dröjsmål korrigeras genom revidering av Lag om tillsynen över arbetarskyddet (44/2006) eller andra rikslagar där problemen finns. Dyliga problem bör inte hämma självstyrelselagens modernisering.

Mariehamn den 5 juni 2026

Erkki Santamala, verksamhetsledare för Tehys fackavdelning på Åland r.f.

Santamala Erkki
Tehys fackavdelning på Åland r.f.